

А. М. Герасимович

д.е.н., професор

ДВНЗ «КНЕУ імені В.Гетьмана»

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛІВ

Постановка проблеми. Впровадження в банківській системі України, стандартів МСБО та МСФЗ вимагає і значних змін в методиці бухгалтерського обліку і, зокрема, в обліку операцій з банківськими металами, який потребує в зв'язку з вищевказаним, вдосконалення. Це і обумовило необхідність та актуальність дослідження теоретичного підґрунтя та методичних засад обліку банківських операцій на ринку банківських металів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні і методологічні засади обліку банківських операцій висвітлені в невеликій кількості робіт. Це скоріше навчальна література [6;7;8] та законодавчі і нормативні акти Верховної Ради і Кабінету Міністрів України [4] та Національного Банку України [3;5]. Але, в зазначеній літературі недостатньо розкритий бухгалтерський механізм в плані конкретизації певного виду операцій з банківськими металами.

Метою дослідження є вдосконалення методики бухгалтерського обліку банківських операцій з дорогоцінними металами, в зв'язку з впровадженням в банківській системі України МСБО та МСФЗ.

Виклад основного матеріалу. Дорогоцінні метали — це золото, срібло, платина і метали платинової групи у будь-якому вигляді та стані. Операції з дорогоцінними металами включають дії, пов'язані з: виникненням і припиненням права власності та інших прав на дорогоцінні метали; надходженням дорогоцінних до місць їх зберігання, а також зберіганням і відпуском у встановленому порядку дорогоцінних металів; зміною вмісту або фізичного стану дорогоцінних металів та каміння у будь-яких речовинах і матеріалах під час їх видобутку, виробництва та використання; ввезенням дорогоцінних металів у країну з-за кордону та вивезенням їх з неї [7;с.374].

Відповідно до статей 44 і 45 Закону України «Про Національний банк України» [2], статті 6 Декрету Кабінету Міністрів від 19.02.93 № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [4], Положення «Про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами» затверджене постановою НБУ від 06.08.2003 р. № 325 [3] та банки можуть здійснювати діяльність з валютними цінностями.

Торгівля металами на ринку здійснюється тільки в регламентованій стандартній формі, тобто у сфері стандартних і мірних зливків, а також монет вітчизняного та іноземного виробництва, якість металу яких відповідає вимогам до проби відповідного металу.

Операції з банківськими металами має право здійснювати лише уповноважений на це банк, тобто банк, який отримав письмовий дозвіл Національного банку на здійснення операцій з банківськими металами. Перед тим як банк почне проводити операції з банківськими металами, вони мають отримати відповідний сертифікат якості, тобто пройти експертизу, і закріпити результат офіційним штампом (клеймом, товарним знаком) визнаного виробника або письмовим документом виробника, що засвідчує пробу банківського металу та ідентифікує назву визнаного виробника або виробника, оскільки між ними є відмінності. Визнані виробники — це визнані постачальники на Лондонський ринок дорогоцінних металів, які внесені до спеціального списку афінажних компаній, що зареєстровані Лондонською асоціацією ринку дорогоцінних металів, або до списку афінажних компаній, які є учасниками Лондонського ринку платини та паладію. А виробники - це афінажні підприємства України, які здійснюють афінаж дорогоцінних металів із виготовленням злитків банківських металів та не належать до визнаних виробників [4].

Уповноваженні банки на підставі письмового дозволу Національного банку на здійснення операцій з валютними цінностями в частині проведення операцій з банківськими металами на валютному ринку України та з урахуванням вимог Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами, мають право здійснювати такі види

операцій з банківськими металами:

- відкриття кореспондентських рахунків у банківських металах в інших уповноважених банках, у Національному банку та проведення операцій з ними;
- відкриття та ведення кореспондентських рахунків у банківських металах інших уповноважених банків;
- відкриття та ведення поточних та депозитних рахунків клієнті банківських металах;
- залучення банківських металів на вклади клієнтів (крім банків);
- залучення та розміщення міжбанківських депозитів у банківських металах;
- купівля-продаж банківських металів за гривні;
- надання та отримання міжбанківських кредитів у банківських металах;
- надання кредитів у банківських металах суб'єктам підприємницької діяльності;
- надання та отримання банківських металів у заставу;
- перевезення банківських металів;
- обмін злиwkів банківського металу на зливки цього самого металу меншої (більшої) маси;
- конвертація одного банківського металу в інший;
- відповідальне зберігання банківських металів у Національному банку (Державна скарбниця України), в інших уповноважених банках, у власному сховищі.

За терміном проведення операцій вони поділяються на такі види: спот, тод, том, ф'ючерсні, опціонні, форвардні. Операції спот (spot) — це операції з купівлі-продажу дорогоцінних металів, що здійснюються контрагентами на умовах зарахування/списання металу та валюти з рахунків на рахунки на другий робочий день після укладення угоди. Умови розрахунків спот є зручними для контрагентів: протягом поточного та наступного дня обробляється необхідна документація, оформлюються платіжні та інші доручення для виконання умов угоди.

Ринок дорогоцінних металів поділяють на оптовий та роздрібний. В Україні до оптової торгівлі належать операції купівлі-продажу за однією угодою або з одним контрагентом

протягом робочого дня більше ніж 100 грамів золота, платини чи металів платинової групи або 1000 грамів срібла у зливках чи монетах у кількості понад 10 золотих, платинових або срібних монет. Якщо торгівля відбувається у розмірах, менших ніж указано вище, то вона називається роздрібною. До складу учасників ринку входять постачальники металу (видобувні компанії, афінажні підприємства, асоціації виробників тощо), професійні посередники (банки, спеціалізовані компанії) та фінансові і промислові споживачі (центральні банки, інвестори, ювелірні підприємства тощо).

В Україні без ідентифікації угоди дозволена одночасна купівля золота на суму до 50 000 грн.

Оскільки вкладання грошей в дорогоцінні метали вважається у нас інвестиційною діяльністю, то по результатам року необхідно буде сплатити подохідний податок з суми отриманого прибутку (різниці між ціною купівля та продажу злитка. Можливо, через це найбільш популярні у нас стограмові злитки. Операції з ними не ідентифікуються. Середня ціна на грам золота в 100-грамовому злитку в різних банках складає приблизно 290-295 гривень.

В останні роки ринок дорогоцінних металів стабілізувався й знаходиться в стані зростання. Тому інвестиції в дорогоцінні метали вважаються надійним захистом від інфляції, на них є підвищений інвестиційних попит за у дестабілізації економіки, появи геополітичних ризиків.

Українські банки продають золото, куплене за кордоном, в основному в Швейцарії та Німеччині, у банків (головні постачальники - Credit Swiss First I Boston (CFSB) і Commerzbabk AG) чи в афінажних компаній, які і переробляють метал у стандартні злитки (WC Heraeus GMBH, Degussa, Valcambi SA, Argor-Heraeus SA та деяких інших).

Банківські злитки — основний і найбільш популярний спосіб зберігання дорогоцінного металу. Вони компактні, займають мало місця й випускаються стандартизованими за пробою й масою металу.

Населення цікавить не тільки покупка дорогоцінних металів, але й більш складні способи інвестицій, наприклад золоті депозити, які приносять фіксовану прибутковість незалежно від коливань цін на метал.

Безготівкове зберігання металу на депозиті є цілком прийнятним й оптимальним з точки зору економії, оскільки відпадає необхідність оплачувати його транспортування, зберігання, страхування тощо. Нарахування відсотків на вклад у металі відбувається також у металі, точніше у вагових одиницях — унціях.

Клієнти можуть отримати реальний дохід з банківських металів або шляхом проведення короткострокових спекулятивних операцій на металевих ринках (при цьому маса металу має обчислюватися, як мінімум, кілограмами), або ж, сподіваючись на позитивну цінову динаміку, шляхом розміщення металевого вкладу під відсоток.

Пік попиту на золото з боку як населення, так і ювелірних компаній припав на кінець 2008 року, коли почався кризи і національна валюта почала \знецінюватися. Зараз такого вже немає - попит на золото значно знизився.

Населення віддає перевагу розміщенню вільних коштів на звичайних і депозитах, а попит з боку ювелірів зменшився у зв'язку зі зменшенням попиту на їх продукцію. Варто відмітити, що залучення золотих депозитів не дуже цікаве і для банків, тому вони пропонують такі низькі відсотки.

Зважаючи на перераховані вище тенденції та проблеми, можна запропонувати конкретні рекомендації щодо поліпшення ситуації на вітчизняному банківському ринку дорогоцінних металів та розширення послуг банків на цьому ринку на перспективу, а саме:

1. Проведення активної політики банку щодо залучення депозитів у банківських металах, а саме перехід банків на роботу з безготівковими металами задля зменшення витрат інвесторів на виготовлення та транспортування злитків в Україну.

2. Диференціація варіантів отримання відсотків по металевих депозитах (видавати відсотки меншими злитками, можливо із деяким дисконтом, проте не забирати у клієнтів право отримувати свої кошти саме у металі, навіть і при незначних вкладах).

3. Збільшення строків розміщення депозитів у металах до 3-5 років, щоб дати можливість клієнтам-спекулянтам компенсувати банківську маржу та від'ємні курсові коливання.

4. Поглиблення співпраці банків між собою задля покращення послуг для клієнтів (наприклад, щодо прийняття зливків інших банків із меншою маржею).

5. Зменшення мінімального розміру вкладу для розширення клієнтської бази.

6. Розширення запропонованого асортименту монет провідних монетних дворів світу.

7. Проведення маркетингових досліджень діяльності банків на ринку банківських металів.

За останній час все більше активізується перетікання українських інвесторів з ринків капіталу на ринок дорогоцінних металів. Золото, що за останній рік подорожчало на світовому ринку на 12%, для багатьох є найбільш надійним інструментом збереження заощаджень. У світі досить нестабільна ситуація, що позбавляє наших громадян упевненості в тому, що раніше здавалося непорушним, - можливості використання іноземної валюти як засобу заощадження, що сприяє посиленню позицій золота як засобу заощаджень.

Бухгалтерський облік операцій з банківськими металами у касах банків України здійснюється аналогічно до обліку операцій з іноземною валютою із застосуванням рахунків розділу 11 "Банківські метали" Плану рахунків.

Облік продаж банківських металів

1) На надходження готівки в касу банку за продаж банківських металів фізичним і юридичним особам в обліку здійснюється запис:

Дебет рахунку 1101 «Банківські метали в банку» або

Дебет 1102 «Банківські метали у відділенні банку»

Кредит рахунку 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

2) Одночасно відображається сума проданого банківського металу:

Дебет 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кредит 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

3) На видачу проданого металу:

Дебет 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

Кредит 1101 «Банківські метали в банку» або
Кредит 1102 «Банківські метали у відділенні банку».

Облік купівлі банківських металів

1) На надходження банківських металів:

Дебет 1101 «Банківські метали в банку» або

Дебет 1102 «Банківські метали у відділенні банку»

Кредит 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

2) Одночасно сума купленого банківського металу в гривнях відображається за курсом купівлі:

Дебет 3800 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кредит 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

3) На виплату готівки клієнту з каси банку:

Дебет 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

Кредит 1001 «Банкноти та монети в касі банку» або

Кредит 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Облік валютних різниць між вартістю проданого/купленого банківського металу і офіційним курсом, залежно від того, яка виникла різниця: позитивна чи негативна:

1) У випадку позитивної різниці:

Дебет 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кредит 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»

2) у випадках негативної різниці:

Дебет 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Кредит 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Операції з **конвертації** банківських металів на валютному ринку України відображається як продаж одного металу з одночасною купівлею іншого, через рахунки 1101 «Банківські метали в банку» та 1102 «Банківські метали у відділенні банку».

Облік операцій з передачі банківських металів між банками та між банком і його філіями (відділеннями) здійснюється в обліку з використанням рахунків 1107 «Банківські метали в дорозі», 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками» та 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками».

Облік банківських металів, отриманих банком на відповідальне зберігання або заставу здійснюється на позабалансових рахунках 9703 «Інші активи на зберіганні» та 9500 «Отримана застава» з характеристикою ознак цих металів: вид, вигляд (злитки, порошки, монети), кількість, проба, маса в трійських унціях тощо.

Висновки. Враховуючи вимоги МСБО та МСФЗ, вдосконалено методичні та практичні засади бухгалтерського обліку банківських операцій з дорогоцінними металами, які, звичайно, повинні вдосконалюватися, при появі нових законодавчих і нормативних актів органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.97 р. № 637/97-ВР // rada.gov.ua
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. // rada.gov.ua
3. Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України, затверджене Постановою Правління НБУ від 06.08.2003р.). № 325. // rada.gov.ua
4. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та контролю» 19.02.1993 №15-93 в редакції 23.02.2006 р. №3509-15 //rada.gov.ua
5. Лист НБУ «Про провадження діяльності у сфері обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння» від 29.02.2008 р. №40-117/799-2375 // rada.gov.ua
6. Алексеенко М.Д. Операції банків з дорогоцінними металами та коштовним камінням // Вчені записки: збірник наукових праць: КНЕУ – 2006 Вип.8. - с.119-124.

7. Кіндрацька Л.М. Фінансовий та управлінський облік у банках: Підручник. – К.: КНЕУ, 2008.-816 с.

8. Трофименко В. Бухгалтерський облік операцій із готівковими коштами та банківськими металами в банках України // Вісник НБУ. -2007. -" №4.-с.46-52.